

DIALECTIEK EN BIOLOGIE. EEN ANTWOORD OP HET REDUCTIONISTISCHE DENKEN VAN NIEUW RECHTS.

Bespreking van R. LEWONTIN, S. ROSE, L. KAMIN, *Genetica*, erfelijkheid en ideologie. Nieuw rechts en het biologisch determinisme, Berchem, EPO, 1987.

- Op vrijdag 11 december 1987 hadden we in het Internationaal Perscentrum te Brussel een gesprek met Steven Rose, medeauteur, naar aanleiding van de voorstelling van de Nederlandse vertaling van 'Not in our Genes'.

Situering

De auteurs van 'Not in Our Genes', respectievelijk een evolutionair geneticus (Harvard University), een Engels neurobioloog, en een psycholoog (Princeton University) schreven dit boek vanuit de diepe bekommernis waarmee ze de laatste 15 jaar de stroom van biologisch deterministische werken zagen toenemen. Elk op hun terrein doen zij reeds lange tijd onderzoek naar het ontstaan, de ontwikkeling en verspreiding van de deterministische ideologie. Zij achtten zichzelf niet enkel wetenschappers met research en academische taken, maar voelden ook de dwingende noodzaak in de openbaarheid standpunten in te nemen tegen de reductionistische theorie. Hun gedeelde engagement, steunend op de overtuiging dat er dient gestreefd naar een sociaal meer rechtvaardige en socialistische maatschappij, vormde een stevige basis voor een gezamenlijk geschreven kritiek op het rechtse ideëngoed. Hun actieve deelname aan de radicale wetenschapsbeweging, zoals deze zich tussen de jaren '70 en '80 in de U.S.A. en Groot-Brittannië ontwikkelde, was eveneens geïnspireerd door hun geloof in de kracht van een kritische en bevrijdende wetenschap.

Deze korte introductie, waarbij de auteurs hun subjectiviteit te kennen geven, draagt bij tot een beter begrip van de wijze waarop zij het

reductionisme behandelen en fundamenteel afwijzen.

Het reductionisme en het biologisch determinisme.

De filosofische kijk op de menselijke natuur van waaruit reductionistische redeneringen vertrekken, gaat terug naar de opkomst van de burgerlijke maatschappij in de 17de eeuw en naar de ideeën van Hobbes. Hij zag het menselijk bestaan als een oorlog van iedereen tegen iedereen waardoor competitie ontstaat, gedeelde angst en het streven naar roem. Deze ideeën over de menselijke verhoudingen kwamen voort uit zijn opvatting over de fysiek van de mens, nl. mensen ontwikkelden tot wat ze waren omdat dit biologisch vastgelegd was. Precies dit geloof bevat de twee filosofische houdingen die in dit werk worden verklaard en weerlegd: het reductionisme en het biologisch determinisme.

Het reductionisme is "het geheel van algemene methodes en manieren om de wereld van de fysische objecten en die van de menselijke maatschappij te verklaren. Algemeen gezien trachten reductionisten die kenmerken van complete gehelen - moleculen bijvoorbeeld of maatschappijen - te verklaren in termen van de eenheden waaruit de moleculen of maatschappijen opgebouwd zijn" (p. 9).

Maatschappijen kunnen bijvoorbeeld als 'agressief' bestempeld worden omdat de individuen waaruit ze zijn samengesteld 'agressief' zijn. Reductionisme is dus de bewering dat de samenstellende delen (of eenheden) van een geheel ontologisch voorrang hebben op het geheel dat de eenheden opbouwen. (1)

Het biologisch determinisme houdt rechtstreeks verband met het reductionisme of, het biologisch determinisme is een speciaal soort reductionisme. Mensenlevens en gedragingen zijn onvermijdelijke gevolgen (zijn gedetermineerd) van de biochemische eigenschappen van de cellen waaruit het individu is opgebouwd. Die eigenschappen zijn enkel bepaald door de componenten van de genen die elk individu bezit. Vandaar poneren deterministen dat de menselijke natuur is vastgelegd door onze genen. Uit deze overtuiging volgt de redenering dat de oorzaken van sociale fenomenen bij de fysiek van personen liggen die individueel handelen in een sociale situatie. (2)

Hier ligt de link tussen het biologisch determinisme en het ideeëngoed van Nieuw Rechts nl. biologisch determinisme is een belangrijke manier geweest om ongelijkheden in status, rijkdom en macht, eigen

aan onze geïndustrialiseerde kapitalistische samenlevingen, te verklaren. Het geloof in de onvermijdelijkheid van natuur en biologie (de genetische erfelijkheid) wordt getransponeerd naar sociale fenomenen.

'Algemeenheden' in het menselijk gedrag kunnen via deze benadering gedefinieerd worden als natuurlijke karakteristieken in die maatschappijen.

Het biologisch determinisme wordt aangewend om de ongelijkheden in onze maatschappij te behouden en de menselijke natuur naar een eigen gewenste beeld te vormen.

Nieuw Rechts heeft deze denkvorm dan ook aangegrepen als politieke legitimering. De auteurs proberen daarom de ideologische rol van ogenschijnlijk wetenschappelijke besluiten over de menselijke toestand die lijken voort te vloeien uit het biologisch determinisme, te onthullen en te ontkrachten.

Het boek heeft een dubbele taak:

Vooreerst wordt in de hoofdstukken 2 en 3 (De principes van het biologisch determinisme en de burgerlijke ideologie; De oorsprong van het determinisme) een verklaring gezocht voor de oorsprong en de sociale functies van het biologisch determinisme in het algemeen. In tweede instantie onderzoeken de auteurs systematisch de beweringen van biologisch deterministen over de natuur en de beperkingen (ongelijkheden) van de menselijke samenleving met betrekking tot klasse, ras, geslacht en zgn. mentale afwijkingen (schizofrenie, krankzinnigheid, hyperactiviteit ...). Dit legitimeren van ongelijkheidsvormen in onze samenleving komt aan bod in de hoofdstukken 4 tot en met 8, waarin respectievelijk de gehele wetenschappelijke discussie over het IQ wordt geschetst, daarna de idee van een zgn. vastgelegd patriarchaat verduidelijkt wordt en tenslotte de moeilijke discussie over "aanpassing van de hersenen van onaangepaste individuen" en de problematiek van schizofrenie geëuid wordt.

In gesprek met Steven Rose

Dr. Rose is als neuroloog verbonden aan de Engelse Open University en mede auteur van het werk 'Not in Our Genes'. Tijdens een kort verblijf in België en Nederland in de maand december 1987 hadden we een gesprek met hem over het hier besproken boek 'Genetica, erfelijkheid en biologie'. We laten Steven Rose zelf aan het woord over het waarom van een dergelijke publicatie:

"Het doel dat we met dit boek voor ogen hadden, en door ons ge-

schreven is als biologen en niet als politiciers of politieke filosofen, was te pogen het specifieke gedachtengoed van het biologisch determinisme systematisch te ontleden. Het is in menig opzicht een ongewoon boek geworden omdat we proberen meerdere zaken tegelijk te doen.

Ten eerste proberen we zeer concreet te kijken naar ideeën die biologisch deterministen ontwikkelen in verband met intelligentievariëaties, verschillen tussen de seksen en rassen, hun ideeën over krankzinnigheid enz...

De kern van het boek is dus onze poging de theoretische stellingen waarop het biologisch determinisme steunt te analyseren.

Ten tweede verklaren we - en de eerste twee hoofdstukken verduidelijken waarom - hoe dit soort denken over de menselijke natuur de kern geworden is van de Westerse wetenschappelijke traditie gedurende de laatste eeuwen. Deze traditie noemen wij het reductionistisch of biologisch determinisme. We verwijzen ook naar de specifieke ontwikkeling van deze denkwijze in de geschiedenis van het Westerse denken. Wij stellen dat dit denken diep geworteld zit in een specifieke wetenschappelijke traditie die in het verleden grote triomf oogstte, maar nu niet langer succesvol is, niet bij machte en inadekwaat om de rijkdom van de biologie in het algemeen en van de menselijke biologie in het bijzonder te omvatten en te verklaren.

Op het einde van het boek, stappen we van het formuleren van kritiek over naar een constructief hoofdstuk. Hierin proberen we te formuleren hoe deze determinerende biologische ideeën kunnen vervangen worden door een biologie waarvan wij denken dat ze meer geschikt is om de menselijke conditie in al haar aspecten te begrijpen.

Wij refereren naar deze benadering met het begrip 'dialectische biologie' niettegenstaande de term in verschillende opzichten problematisch kan zijn.

Wat het boek fundamenteel moeilijk maakt voor sommige van onze wetenschappelijke collega's - die wel de door ons aangevoerde kritiek op het reductionistisch denken aanvaarden - is het feit dat wij onomwonden stellen niet te geloven in de mogelijkheid deze opvattingen te scheiden van een maatschappelijk en politiek denkkader.

Zo zijn wij in eerste instantie bezorgd voor wat het effectief betekent een sterk ontwikkelde kapitalistische maatschappij te zijn waarbinnen wetenschap op dergelijke wijze beoefend wordt en wetenschappers op deze wijze redeneren. We zoeken ook naar verklaringen voor de sterke band tussen deze ideeën en de politieke filosofie van Nieuw Rechts, zoals zij zich de laatste twintig jaar in Europa en de Verenigde Staten

ontwikkelt. We stellen ook vast hoe deze sociobiologie (3) en biologisch determinisme verbonden zijn met de hoofdstromingen van de hedendaagse filosofie en met monetaristische economieën zoals die van Friedman, welke op hun beurt invloed uitoefenen op het politieke beleid van bijvoorbeeld de regering in mijn eigen land.

Uiteraard passen al deze postuleringen met betrekking tot de onvermijdelijkheid van het patriarchaat, de onvermijdelijkheid van racisme en de bewering dat er iets biologisch noodzakelijk is aan racisme en nationalisme, rechtstreeks in het denken van extreem-rechts; het Nationaal Front in Groot-Brittannië, La Nouvelle Droite met Le Pen in Frankrijk en ook jullie plaatselijke varianten op deze beweging.

Het boek is dus tegelijk een boek over wetenschappelijke stellingen, over wetenschappelijke methodologie, een kritiek op welbepaalde dominante ideeën in het hedendaagse wetenschapsbedrijf en een poging om het maatschappelijk en politiek denkkader en de daaruit voortvloeiende gevolgen, te ontlede."

Tot zover Steven Rose.

Welke zijn nu de centrale thesen van dit deterministische denken, die door de auteurs ondergraven en verworpen worden ?

(We verwijzen naar de hoofdstukken 4 tot en met 8)

De meest gekende discussie m.b.t. het reductionistisch denken is wellicht de hele wetenschappelijke strijd rond intelligentie en erfelijkheid, de intelligentietesten en de controverse rond de figuur van Cyriel Burt. Deze problematiek wordt door de auteurs omstandig uit de doeken gedaan in hoofdstuk 5, 'I.Q. de rangorde van de wereld.' Het basisbetoog van de richting die gelooft in mentale testen wordt door de auteurs samengevat in een reeks van zes stellingen, die globaal een logische verklaring geven voor de sociale ongelijkheid in onze samenleving. We sommen deze postulaten hier nogmaals op omdat ze de redeneerstijl van biologisch deterministen prachtig weerspiegelen.

1. Er zijn verschillen in status, rijkdom en macht;
2. Die verschillen zijn het gevolg van verscheiden intrinsieke mogelijkheden, vooral verscheiden 'intelligentie';
3. IQ-testen zijn instrumenten om deze intrinsieke mogelijkheden te meten;
4. Verschillen in intelligentie zijn vooral het gevolg van genetische verschillen tussen individuen;
5. Omdat ze het resultaat zijn van genetische onderscheid, zijn verschillen in mogelijkheden bepaald en onveranderlijk;

6. Omdat de meeste verschillen in individuele mogelijkheden genetisch zijn, is ook het onderscheid tussen rassen en klassen genetisch en onveranderlijk." (p 80).

De auteurs zeggen hierover : "De stelling begint met een waarheid die niet in twijfel kan getrokken worden en om uitleg vraagt. De andere punten zijn een mengeling van feitelijke fouten en conceptuele misvattingen van de elementaire biologie" (p. 80).

Dit hele hoofdstuk is een opeenstapeling van historische en biologische verklaringen van deze stellingen en de weerlegging ervan op grond van nieuwe inzichten en andere interpretaties uit de biologie en genetica. De topics zijn de ontwikkeling van de Binet-test (1905), de Stanford-Binet test van L. Terman (1916) en het hele gamma van tests ontwikkeld door Cyril Burt in Engeland (vanaf 1909); wat meten IQ-testen eigenlijk; de illusies van de psychometrie en de daaraan gekoppelde normobsessie; de erfelijkheid van IQ (o.m. door onderzoek op gescheiden identieke tweelingen en onderzoek van geadopteerde kinderen); en het voor ons meest boeiende en openbarende deel over 'wat is ras' en wat weet men echt over de genetische verschillen tussen wat men algemeen aanziet als menselijke rassen.

De tweede grote stelling van het biologisch determinisme betreft het primaat van 'Het vastgelegde patriarchaat' (hoofdstuk 6).

De structuur van dit argument is als volgt opgebouwd :

De huidige maatschappij is patriarchaal. Dat is het gevolg van individuele verschillen en capaciteiten en neigingen van mannen en vrouwen. Die individuele verschillen zijn aanwezig van in de vroege kindertijd. Ze worden zelf bepaald door verschillen in de structuur van mannelijke en vrouwelijke hersenen, en mannelijke en vrouwelijke hormonen. Deze verschillen zijn genetisch vastgelegd. De genen voor dat onderscheid zijn geselecteerd door het verloop van de menselijke evolutie. Zoals we gezien hebben, is elke stap in deze reductionistische stelling misleidend of gewoonweg bedrieglijk. Een soort van magisch handgebaar zonder gegevens. Heel typisch gaat de stelling nog een laatste stap verder - die van de analogie met andere soorten" (p. 146).

De auteurs proberen de structuur en de fouten te analyseren van deze stelling die vertrekt vanuit het vaststaande feit van het patriarchaat in de huidige industriële samenleving en deze ook vastlegt in een biologische onvermijdelijkheid. Zij komen tot het besluit dat de biologische verklaringen van de huidige geslachtsrollen dienen om de status quo te rechtvaardigen en te ondersteunen (p. 125).

Hoofdstuk 7, 'De maatschappij aanpassen door het aanpassen van

de hersenen' zal voor veel niet-ingewijde lezers in deze materie, wellicht op vrij schokkende of brutale wijze praktijken uit de medische wereld, meer bepaald de psychiatrie en neurologie, geïnspireerd op de biologische deterministische theorie, beschrijven.

De meest recente deterministische stellingen beweren dat de oorzaak van de talloze sociale moeilijkheden (4) te wijten zijn aan het falen van de hersenen van het individu in kwestie: uit deze redenering ontwikkelen zich allerlei (hallucinerende) voorstellen om geweld in de samenleving chirurgisch te manipuleren (vb. door wegsnijden van een deel van de hersenen of directe implantatie van stimulerende en ontvangende elektrodes in de hersenen van gehospitaliseerde patiënten) en het gedrag te controleren. Wijdverspreid is ondertussen de chemische manipulatie van gedrag (het gebruik van drugs om geïnterneerde mensen te beheersen in gevangenissen en hospitalen) en de afkeertherapie (het individu wordt aangeleerd om misdadige of afwijkende gedachten of niet-getolereerd gedrag te associëren met misselijkheid, spierverlamming en angst die ontstaat door toediening van bepaalde geneesmiddelen of door behandelingen met electroshocks).

Interessant in dit hoofdstuk is de link met het behaviorisme van Skinner, een gedragstheorie die de auteurs als een vorm van cultureel determinisme (5) beschouwen, en waaruit therapieën ontstaan waarbij het individu in een gecontroleerde omgeving geplaatst wordt om gewenst gedrag te bekomen.

Tot slot beschrijven de auteurs in hoofdstuk 8, 'Schizofrenie : de tegenstrijdigheid van determinismen', hoe krankzinnigheid eerder een recent fenomeen is, een gevolg van de veranderde definities van gezondheid en ziekte.(6) Op dit ogenblik verdeelt de biologische psychiatrie afwijkingen in neuroses en psychoses. Schizofrenie, wat letterlijk 'gespleten geest' betekent, is de meest duidelijke vorm van psychose. Schizofrenen voelen zich op een fundamentele wijze afgesloten van de rest van de wereld; zij kunnen moeilijk hun gevoelens uiten of hebben problemen met communicatie en lijken daardoor ongeïnteresseerd, apatisch, verveeld. Precies bij deze mentale afwijking stellen biologisch deterministen dat de oorzaak ontdekt werd in een welbepaalde molecule of gen. Vandaaruit is wellicht te verklaren dat precies aan schizofrenie het meeste biochemisch en genetisch onderzoek wordt gespendeerd. Schizofrenie is tegelijk ook het terrein waar biologisch determinisme en cultureel determinisme met elkaar in botsing komen, want tegen de sterk biologiserende tendensen van de medische psychiatrie ontstond er de laatste decennia een sterke anti-beweging. Denken we aan R.D.

Laing die reeds op het einde van de jaren '60 stelde dat schizofrenie in essentie een familiale storing was, die niet het produkt van een ziek individu was maar van de wisselwerking tussen de leden van een zieke familie; of de meer extreme theorie van Michel Foucault en zijn school.(7)

Foucault stelt "dat de hele categorie van psychologische afwijkingen moet gezien worden als een historische uitvinding, een uitdrukking van de machtsverhoudingen in de gemeenschap die zich binnen bepaalde families manifesteert" (p. 213).

In deze theorie wordt schizofrenie gereduceerd tot een proces van louter etikettering.

Tot zover hebben de auteurs zich als ware critici van het determinisme opgesteld en via de verschillende topics uit de vorige hoofdstukken de deterministische denkstijl ontleed. Samen met de auteurs formuleert de lezer bij de aanvang van het laatste hoofdstuk de bedenking, "Je vertelt ons steeds over de fouten en de verkeerde voorstellingen van deterministen (...) maar je komt nooit met een positief programma voor inzicht in het menselijk leven" (247). Het antwoord zit reeds impliciet vervat in de argumentatie van de auteurs. In de inleiding van het werk, wanneer zij hun standpunten inzake het wetenschapsbedrijf en hun wereldvisie op sociale ongelijkheid in onze samenleving te kennen geven. In het slothoofdstuk begrijpt de lezer pas ten volle alle nuances van hun 'dialectische biologie' -benadering. De auteurs geloven niet in eender welke reductionistische redenering omdat de verhouding tussen genen, omgeving, organisme en maatschappij in haar complexiteit niet te reduceren is. Zij stellen een wereldvisie in de plaats waarbij aan de wisselwerking die eigen is aan een systeem van verhoudingen geen afbreuk wordt gedaan.

We laten nogmaals Steven Rose aan het woord in antwoord op onze vraag hoe hij het specifieke van hun dialectische benadering zou omschrijven als alternatief voor een reductionerend denken:

"Laat mij toe eerst duidelijk te stellen waar wij ons tegen afzetten vooraleer te zeggen waar onze benadering in bestaat.

Biologisch determinisme werkt door een reeks van duidelijke afgebakende redeneringen over het menselijk biologisch systeem, zoals bijvoorbeeld volgende: Wanneer we complexe sociale fenomenen nemen zoals oorlogen, stakingen, mannelijk geweld tegen vrouwen enz...; al deze complexe fenomenen vertegenwoordigen op een of andere wijze de eigenschappen van het individu in het systeem zelf. Deze fenomenen worden beschouwd als aspecten van een agressieve sa-

menleving. Een agressieve samenleving wordt verklaard door te stellen dat de individuen in die samenleving agressief zijn. Sociale fenomenen zijn eigenschappen van de individuen : de maatschappij is dus agressief omdat haar leden agressief zijn. Individuen zijn agressief omdat ze bepaalde stoffen in hun hersenen hebben die hen agressief maken. Waarom hebben ze die structuren en stoffen in hun hersenen? Omdat ze genen hebben die deze agressie uitlokken. Er is dus in het biologisch deterministisch denken een gen voor agressie, een gen voor mannelijke dominantie, een gen voor racisme... Waar komen deze genen vandaan? Deze genen zijn er uiteindelijk gekomen door een evolutionair imperatief, een selectieproces waardoor ze gunstig werden. Er moet dus ergens een punt in de menselijke geschiedenis geweest zijn waar genen voor agressie zich beter konden ontwikkelen, waar ze belangrijk en succesvol waren, en zich sneller reproduceerden. Op deze wijze ontstonden ook meer agressieve individuen. Dit is een duidelijke redeneerstijl van deterministen. Nemen we daarnaast nog het voorbeeld van het patriarchaat. Hier luidt de redenering als volgt: welke maatschappij we ook nemen, we zien dat mannen dominant zijn en vrouwen ondergeschikt. Dit komt doordat er iets in de biologie van mannen aanwezig is dat hen dominant maakt en vrouwen ondergeschikt. Dit moet zo zijn omdat op een welbepaald moment in de evolutionaire geschiedenis, wanneer overleven afhankelijk was van de jacht, de vrouwen het verzorgen van de kinderen op zich namen en de mannen gingen jagen. Zo hebben de mannen de genen voor agressiviteit omdat ze deze genen nodig hebben voor het jagen, terwijl vrouwen de genen voor verzorgende arbeid in zich droegen. Zo wordt verklaard dat mannen vandaag heersend zijn en vrouwen allerlei verzorgende beroepen uitoefenen. Dit is deel van de biologische structuur. En niet enkel deel van de biologische structuur maar daardoor ook onvermijdelijk en gewenst. Deze structuur van het biologisch determinisme zegt "we leven misschien niet in de beste der werelden, maar we leven in de beste wereld die we ooit kunnen maken, omdat het in overeenstemming is met onze biologie". De biologisch deterministen beperken zich met deze redenering niet tot de menselijke natuur maar passen deze ook toe op de niet-menselijke, dierlijke wereld.

Dit alles zetten wij onder de noemer Reductionisme. En daartegenover plaatsen wij onze opvattingen; wij willen biologie niet wegcijferen, noch biologie vervangen door een 'leeg' cultureel determinisme; wij willen er vooral op wijzen dat biologische fenomenen uitsluitend te begrijpen zijn wanneer we ze ook als sociale fenomenen beschouwen. We

geloven niet dat je genen op zo'n arbitraire wijze kan opdelen en afzonderen van omgevingselementen waardoor het mogelijk wordt te stellen hoeveel percent bepaald wordt door de genen en hoeveel door de omgeving.

Gedurende de ontwikkeling van een organisme is er een voortdurende dialectiek van genen en omgeving in deze ontwikkeling. Het beste voorbeeld dat ik kan geven is het maken van een cake : er is een bepaalde hoeveelheid bloem nodig, water, melk, suiker en boter. Je doet er nadien kruiden bij, mengt en kneedt, en dan de oven in. Het resultaat is de cake. Maar als je de cake eet kan je onmogelijk zeggen 10% smaakt naar bloem en 20% melk en 2% suiker. Er heeft een transformatie plaats gehad waarvan het eindproduct cake is. Dus, het aandringen van het determinisme dat je componenten op deze wijze kan opdelen is een van de foutieve zaken die het tot een slechte biologie maakt, niet in staat om te gaan met dergelijke fenomenen. Onze eerste these is dus dat je het sociale niet kan terugleiden tot het individuele. Om agressiviteit in een samenleving te begrijpen moet je niet naar de individuen kijken maar naar de structuren in deze maatschappij. Om het gedrag van organismen te verstaan moet je naar deze organismen kijken en niet naar de genen.

Fundamenteel is de studie van biologie een studie van complexiteit en interactie en je kan niet zomaar deze complexe samenhangen vereenvoudigen (reduceren) tot de eigenschap van individuen. Organismen penetreren onophoudelijk in hun omgeving en transformeren deze. Zij kunnen er niet van losgekoppeld worden. Neem bijvoorbeeld heel eenvoudige organismen, zoals een bacterie of een amoëbe : stop deze in een glas water en breng enkele dropjes suiker aan de glasranden. De amoëbe zal zich langzaam naar de voedselbron bewegen en de omgeving/haar locatie daardoor wijzigen. Zij zal de suiker in zich absorberen en daardoor de omgeving in zichzelf opnemen en transformeren en dan weer weggaan. Er is dus een voortdurende wisselwerking en inwerking van individu en omgeving. Deze opvatting verwijst tegelijk naar een fundamenteel kenmerk van alle biologische systemen : ten eerste dat we het heden van eender welk biologisch systeem onmogelijk kunnen begrijpen zonder inzicht in het verleden. Deze stelling geldt nog sterker voor menselijke systemen. We zijn wat we zijn omwille van onze eigen geschiedenis, zowel onze evolutionaire, onze ontwikkelings- als onze menselijke geschiedenis. Bovendien is de toekomst radicaal onvoorspelbaar : je kan onmogelijk voorspellen waar we naartoe gaan, niet in biologische termen, noch in evolutionaire noch in maat-

schappelijke termen. Een zaak weten we zeker : biologie legt de toekomst niet vast.

Wat betekent dit alles nu voor de menselijke natuur, want alle politieke theorieën van Nieuw Rechts en Links zijn uiteindelijk gericht op de menselijke natuur en haar ontwikkeling?

De biologisch deterministische stellingen die wij in het boek bekritisseren gaan allen terug naar de opvatting dat er een vastgelegde menselijke natuur is. Het ligt in de menselijke aard om een ander soort samenleving op te bouwen.

Wij vragen ons echter af wat onder het concept 'menselijke natuur' moet begrepen worden aangezien dit concept aan een continu proces van transformatie onderhevig is. Natuurlijk ligt het niet in onze aard om in het ultra-violet te kunnen kijken, noch om onze vleugels te spreiden en te vliegen; onze genen laten ons dit inderdaad niet toe. Onze genen laten ons echter wel toe samenlevingen te construeren waarin elk van ons in het ultra-violet kan kijken en ieder van ons vleugels kan ontwerpen en vliegen. De 'bevrijdingsbiologie' (8), zo je wil, is een biologie die poneert dat het enige wat we weten over de menselijke natuur het feit is dat het in onze natuur ligt, deze voortdurend te herscheppen en te transformeren. Zo maken we onze eigen geschiedenis, niettegenstaande welbepaalde omstandigheden niet onze eigen keuze zijn; het is onze biologie die ons vrij maakt. Dit is de centrale boodschap van wat wij 'dialectische biologie' genoemd hebben en willen uitbouwen. We hebben geprobeerd de richtingen van dit denken uit te stippelen die tot een beter begrip van complexe menselijk-biologische fenomenen moeten leiden (9).

De term 'dialectische biologie' schiet op zichzelf te kort. We gebruiken het begrip dialectiek om aan te duiden dat we de verschillende organisatieniveaus van een systeem in rekening brengen; dat we systemen niet reduceren van complex naar eenvoud; dat het systeem niet losgekoppeld wordt van de geschiedenis en oog heeft voor de samenhangende verbanden, transformatie en interactie tussen het organisme en de omgeving. We zouden dialectiek ook kunnen vervangen door de term interactie, maar ook daar verliezen we dimensie. Interactie refereert naar de wisselwerking tussen omgeving en organisme. Dialectiek verwijst tegelijk naar interactie en naar transformatie."

Tot slot willen we Rose nog even aan het woord laten waar hij ingaat op onze vraag naar reacties van de wetenschappelijke en politieke wereld op hun openlijk engagement als wetenschappers.

"Laat mij eerst erop wijzen dat een overgrote meerderheid van biolo-

gen pretenderen te praten in een taal van wetenschappelijke neutraliteit. Wanneer je hun stellingen ontleedt, kom je tot de vaststelling dat hun uitspraken een duidelijk politieke betekenis hebben. Zij bewegen zich van neutrale uitspraken naar uitspraken met een uitgesproken politiek karakter alsof ze zich onbewust zijn van deze daad. Wij geloven erin dat wetenschap gediend is bij het duidelijk maken van je standpunten en ideologie, zelfs als bioloog. Als wetenschapper moet je evenzeer begrip opbrengen voor standpunten als voor wetenschappelijke argumenten. Wij gaven daartoe een aanzet met ons boek. Natuurlijk heeft onze publicatie een aantal wetenschappers in de USA en Engeland 'ongemakkelijk' gemaakt : ze kunnen onze kritiek op de sociobiologie aanvaarden maar hebben problemen met onze link naar de politieke wereld. Precies omdat wij mensen 'ongemakkelijk' wilden maken, hebben wij politieke themata aangeboord. Natuurlijk kregen we vaak te horen dat ons boek uitgesproken propaganda is, zo werd ik onder meer aangekondigd in het blad van het Britse National Front als 'radical degenerate of the week'; ons boek wordt volgens hen gerangschikt onder uiterst linkse literatuur waar uiteraard geen rekening moet mee gehouden worden. Wij zijn afgewezen als marxisten. Wij geloven er echter in dat onze argumenten uit het boek in de toekomst zullen winnen aan waarde als argumenten, omdat ze in overeenstemming zijn met de reële wereld waarin we leven. De test voor wetenschap - en dat is precies waarom wetenschap nooit totaal vrij kan zijn van ideologie - is dat wij in een materiële wereld bewegen : we moeten deze wereld begrijpen, trachten te verklaren en voorspellingen op te bouwen. Als onze voorspellingen en verklaringen over deze wereld niet werken, dan zal de wetenschap falen. En wij pretenderen dat onze analyse van de werkelijke wereld beter is, dat onze biologische modellen meer fundamentele verklaringen geven dan de deterministische. Dat is de ultieme test. En als we fout zijn, zijn we fout. Maar ik denk niet dat we het zijn!..."

Tot slot wil ik er toch op wijzen dat het oorspronkelijk werk 'Not in our Genes' voor het eerst gepubliceerd werd in een periode die in Groot-Brittannië en de Verenigde Staten gesymboliseerd werd door het aan de macht komen van nieuwe conservatieve regeringen. In diezelfde periode ontwikkelt de ideologie van Nieuw Rechts zich als antwoord op de toenemende economische en sociale problemen in Noord-Amerika en Europa. Het nature - nature debat en de hele discussie of intelligentie ja dan nee erfelijk is, laait weer hoog op. Dit boek is dus een duidelijk produkt van zijn tijd. Ondertussen zijn er in het intelligentiedebat nieuwe ontwikkelingen die het genetisch standpunt niet langer aanvaard-

baar maken. Recent onderzoek in Nederland, Nieuw-Zeeland en Engeland toont aan dat gemiddelde intelligentie van de bevolking met deze IQ-testen, toegenomen is met 15 à 20 eenheden sedert de late jaren 1950. Dergelijke toename in een populatie kan onmogelijk verklaard worden door de genetische modellen die deterministen gebruiken. Vandaar dat zij die geloven in de erfelijkheid van intelligentie hun stellingen toch moeten herzien.

Zouden de auteurs van 'Not in our Genes' dan toch het gelijk aan hun kant hebben?

Februari 1988

Noten

(1) De in dit boek vaak gebruikte term 'ontologie' verwijst naar de leer van de algemene eigenschappen der dingen of de leer van het zijn.

(2) De rellen onder jongeren in Britse steden in 1981 (Brixton-London, Toxteth-Liverpool) werden o.a. verklaard gevolg te zijn van een armoede aan idealen en verwachting, veroorzaakt door familie, school, omgeving en genetische erfenis (zie noot 6 p. 10).

(3) In 1975 verscheen bij Harvard University Press het merkwaardige boek *Sociobiology : The New System*, van E.O. Wilson.

Sociobiologie geeft volgens de auteurs van 'Not in Our Genes' een reductionistische verklaring van het menselijk zijn.

"Zijn aanhangers beweren ten eerste dat de details van de huidige en vroegere sociale ordening onvermijdelijk weergaven zijn van de specifieke actie van genen. Ten tweede stellen ze dat bepaalde genen aan de basis van de menschaatschappij, geselecteerd zijn door de evolutie omdat de kenmerken die ze bepalen, eindigen in hogere mogelijkheden tot voortplanten bij de individuen die ze dragen. De academische en populaire aantrekkingskracht van sociobiologie volgen onmiddellijk uit haar simplistisch, reductionistisch programma en haar stelling dat de menselijke maatschappij zoals wij ze kennen onvermijdelijk is en het resultaat van een aanpassingsproces.

De algemene aantrekkingskracht van sociobiologie zit in zijn wettiging van de status quo." (p. 220)

(4) Het gaat hier niet enkel over opvallend gedrag zoals de jongerenrellen in Engeland, of het optreden van de Rote-Armee-Fraktion (de Westduitse autoriteiten stelden een neuropsychiatrisch onderzoek van Ulrike Meinhof voor, waardoor ze op zoek wilden gaan naar een biologische oorzaak voor haar politieke activiteit), of het onaangepast gedrag van dissidente Sovjet-burgers. Het gaat over straatgeweld door de slechte opvoeding van schoolkinderen, over vrouwen in hun 'midlifecrisis' die gevoelens van zinloosheid van het leven uiten, over domineringsdrang en psychosen, kinderen die 'lijden' aan hyperactiviteit,

storend gedrag in de klas enz...

(5) Over de verschillende vormen van cultureel determinisme en hoe dit reductionisme zich verhoudt t.o.v. het biologisch determinisme vindt de lezer meer uitleg op pp 72-77.

(6) Het medicaliseren van krankzinnigheid is o.m. uitgewerkt door A. SCULL, *Museums of Madness : The Social Organisation of Insanity in 19th Century England* (London 1979).

(7) Michel Foucault, *Folie et déraison : Histoire de la folie à l'âge classique* (Parijs 1961). Van deze tekst verscheen in 1975 een door de auteur zelf verkorte uitgave onder de titel : *Histoire de la folie à l'âge classique* (Parijs 1975, reeks 10/18). De Nederlandse vertaling is hierop gebaseerd, *Geschiedenis van de waanzin in de 17de en 18de eeuw* (Meppel/Boom 1975).

(8) De auteur spreekt over 'the biology of liberation'.

(9) We verwijzen o.m. naar het artikel van S. Rose, 'De toekomst voor de intellectuelenbeweging', *Wetenschap en samenleving*, 1980, 8, pp 8-13.